

SUB PONDERE CRESCIT...

(1786-1802)

1.

“Hát még válaszra sem méltatnak? Ennyire számít csak, mi is lesz mi velünk?”

A fiatalember arcán néhány pillanatra elkeseredett harag torzította el a kellemes vonásokat, aztán sikerült erőt vennie felindultságán. *“Egy Joachim legyen mindig ura érzelmeinek, különösen mások jelenlétében”* – jutottak eszébe néhai édesapja szavai. – *“Egyébiránt is, van már épp elegendő indulat e teremben...”* – tette hozzá magában, végignézve az egybegyűlteken.

Sejtette, hogy sokan lesznek majd jelen a Pándits János Uram által összehívott, késő délutáni közgyűlésen, hová a kolostor lakóin s a királyi sóház¹ munkatársain kívül szinte mindenki más meginvitáltatott. Ekkora érdeklődésre valószínűleg azonban még maga az öreg Pándits se számított... Hisz majdnem tele volt a Vörös Ökör nagyterme, márpedig erre már régóta nem volt példa ezekben a vészterhes időkben, talán egyedül a nagybúcsúk idejét leszámítva.

S most jobban forrongott ez a nagyterem, mint a vendéglő fennállása alatt bármikor.

–Miből élhessünk akkor? S miként fizethessem az éves bért üzletem után? – fakadt ki Sarotár Mihály, az egyik magyar szabó. – Hisz alig negyed annyi az bevételem, mint tavaly

¹ Kismáriaczellbe 1768-ban királyi sóházat telepítenek, a helység kiváló fekvését kihasználva. Így nyer bizonyos kincstári jelleget az addig kizárólagos búcsújáráshely. Az épület ma is áll, a rendőrség működik benne. / Porkoláb István alapján.

ilyenkor vala! Az adót bezzeg promptra elvárják odabenn az kolostorban!

-Búcsúfiát sem vesz már senki emberfia, ha megcsinálom, az fele reám szárad! S az helyzet hólnapról hólnapra egyre súlyosabb! – próbálta túlkiabálni Ekkenberger mézesbábos, nem sok sikerrel.

A terem lüktetett az indulatoktól, egymást érték a keserű bekiabálások. Mindenki saját sérelmét panaszolta, a másikat egy idő után már végig sem hallgatva.

Az ifjú kereskedő enyhe rosszállással figyelte a jelenetet, bár kétségkívül értette s osztotta is a többiek felháborodását. Üzlete, mely már hosszú esztendők óta a község lelegegásabbjának számított, szintén rengeteget veszített forgalmából. Talán még sosem volt ennyire kétségbeejtő a helyzet, mióta édesapja, Joachim György János több mint negyven esztendeje megalapította vállalkozását, ott, az épülő kegytemplom árnyékában. Tágasra s tekintélyesre tervezette, s még ahhoz is volt tehetsége, hogy magát a kolostor tervezőjét is bévonja a munkálatokba! S volt gondja arra is, hogy az épület tűzfalát egy kissé magasabbra emeltesse, mint azt, amellyik a település legelső kereskedőházának, a közelben álló Heywaldt háznak oldalán díszeskedik... S ő maga már ebben a biztonságot sugalló, masszív, mégis elegáns épületben látta meg a napvilágot.

“Azok voltak csak szép idők!” – gondolta a fiatalember, s egy pillanatra elmosolyodott ott a forrongó terem közepén. Ők ketten, édesapja, s Heywaldt József nyertek kizárólagos szabadalmat a kolostortól, hogy házaikban s boltjaikban *bármit* árusíthassanak. S ezen a bármin aztán valóban sokféle portékát kellett ám érteni! Vas, puszkapor, sörét, fűszer, posztó, vászon, karton, selyemszalag, lengyel szalag, steyer és norinbergi áru, fa- és lenolaj, hal, hering, gyertya, szappan, egyházi és világi áru, tömjén, füstölő, rózsafüzér, képek, tükrök, cérna, mind, mind megtalálható volt a roskadásig rakott polczokon!

Szerette azt a boltot. Gyermekként szinte minden egyes szállítmányban akadt valami izgalmas, addig még sosem látott csoda, amiről hosszan kérdegethette édesatyját. Az üzlet szépen jövedelmezett, s néki volt lehetősége latint, jogot, s egyéb tudományokat tanulnia, melynek következményeként – ifjú kora ellenére – mostanra már az egyik legbölcsebb s legműveltebb lakóként tartják számon szerzte a községben. Tán ezért tartozik a legtöbb hálával szülei emlékének... S hogy múlnak az évek! Ő maga, az üzletet megörökölvén, mostanra már a Heywaldték utódjával, Bánovits Andrással rivalizál...

Kellemes merengéseiből Schleich Károlynak, a Korona vendéglő tulajdonosának indulatos hozzászólása riasztotta fel – ő is az elmaradt bevételeket s az adó mértékét panaszolta.

A vendéglősök szinte teljes létszámmal képviseltették magukat a gyűlésen, amin nem is volt mit csodálni. Talán őket érintette leginkább az az egyre nyilvánvalóbb gazdasági hanyatlás, mely lassan már a napi betevőt veszélyeztette a kisközségben. Mégis: furcsa, szinte bizarr volt egy fedél alatt látni Patzold Uramat, az Angyal tulajdonosát Leimetzter Jánossal a Fekete Sasból, vagy Schmidt Urammal a Szarvasból, hisz ők még a templomban is legfeljebb egy-egy kurta, szertartásos főbólintással szokták üdvözölni egymást... Schleich Károlyt, a Korona tulajdonosát akkorra már rég egyfajta mély, féltékenységgel vegyes bizalmatlanság övezte vendéglős körökben nagyratörő terveinek okán, s csupán kissé segített a helyzeten, hogy a jelen gazdasági helyzetben *esélye sem volt* ezen fejlesztések megvalósítására. Özvegy Heiszler Borbálának pedig azt volt nehéz megbocsátani, hogy – a várakozásokkal ellentétben – még akkorra sem tudta teljesen tönkretenni az ura által reá hagyományozott Bárány vendéglőt, sőt, a lehetőségekhez mérten még fejlesztette is azt, oly akciókkal, mint a *"Mindен gyermek féláron iszik 10 esztendő koráig,"* vagy a nyilvánvaló nyelvi bravúron alapuló *"Légyott a Bárányban,"*

mely a vendéglő intim, félreeső helyszínében rejlő lehetőségeket igyekezett maximálisan kihasználni.

A vendéglősök közül egyedül a vén Öde Lőrincz nem volt a teremben, de vele kapcsolatban már régóta semmin sem lepődtek meg a kismáriaczelliek. Aki eléggé félnótás ahhoz, hogy a Sághegy lábainál egy főként *seritaltra* épülő korcsmát hozzon létre, s azt “*Szólló*”-nek nevezze el, ne számítson különösebb jóindulatra. Persze, az öreg, betegsége miatt már a szentmiséket is csak elvétve látogatta, távolléte tehát nem is volt túlságosan feltűnő.

Joachim József jóindulatú elnézéssel figyelte a vendéglősök csapatát, kik között tán még sosem volt ekkora az egyetértés. Bár kedvelte s tisztelte ezeket az embereket, kik a gazdaságilag stabilabb időkben, vagyonukból kifolyólag a község felső rétegeihez számítottak, beszélgetni velük sem tudott igazán. Nem tartoztak az intelligencia soraihoz, amin nem is volt mit csodálni, hisz elméjük pallérozása helyett inkább kellett törődniök vendéglőik, s másodállásban végzett mesterségeik ügyes-bajos dolgaival. Patzold Mihály a korcsmárosság mellett sebészkedett is, Leimetzter János kádár volt, Öde Lőrincz pedig kovácsként működött, mikor épp arra volt igény.

S ebbe a csiszoltan működő, tisztos és szépen jövedelmező életformába robbantak bele hirtelen az uralkodó lehetetlen utasításai.

A Türelmi Rendelet volt az első csapás.

Az evangélikusok addig – egyéb lehetőségük nem lévén a környéken – minden hétvégén ezrével tódultak a szomszédos Nemesdömölk templomába, s szertartásuk végeztével ugyanily nagyságrendekben lepték el a kőhajításnyira fekvő Kismáriaczell minden vendéglőit s üzleteit.

Persze, valahol nem volt optimális dolog a más vallásúak rendszeres megjelenése a községben, de így, 55 esztendővel Kemenes Allya végérvényes rekatolizációja után – melyre utóbb

épp Kismáriaczell megalapítása tette fel a pontot – az ember már lehetett nagyvonalú. “Az pénznek nincsen szaga” – hangoztatták a kis-czelleiek néhány sokatmondó, mély pillantás kíséretében. Az meg, hogy a lutheránusoknak miként sikerül reconciliálniok magukban a felett érzett lelkifurdalásukat, hogy épp Kemenes Allya katolikus fővárosában kell elkölteniök magokkal hozott forintjaikat, már legyen az ő problémájuk.

Egy csapásra változott meg minden, mikor az új uralkodó, II. József hirtelen úgy döntött: megkönnyíti az evangélikusok szélesebb körű templomépítését s vallásgyakorlását... aminek következtében egyik napról a másikra elmaradtak a hűtelen lutheránusok, s csaknem a felére apadtak a korábbi jövedelmek Kismáriaczellben.

S az uralkodó nem érte be ennyivel: rövidesen a szerzetesrendek működését vette célba. Egymás után születtek újabbnál újabb, átgondolatlan korlátozó rendeletei, mellyek minden egyes alkalommal jobban és jobban megnehezítették a kismáriaczelleiek helyzetét: megregulázta a miserendet, megtiltotta, hogy a Kegyszobrányt díszes ruháikba öltöztessék, s felfuvalkodott, arrogáns gögijében még attól sem riadt vissza, hogy elébb korlátozza, majd *teljességgel eltörölje* a körmeneteket s a búcsújárásokat... Mindez együttesen vezetett a látogatók tömeges elmaradásához, s ahhoz a jelenbéli, katasztrofális helyzethez, melly szinte már a legvalóságosabb éhínséggel fenyegette az addig prosperáló, apró Kismáriaczellt.

A válsághelyzetben a község lakósága azon esengő kérelemmel fordult földesurához, az apáthoz, hogy legalább juttasson nekik némi földet kárpótlásul, mert hisz nincs miből élni, nincs miből fizetni az adót! S ez volt az a kérelem, mellyre az apátság már tíz apja nem adott választ, sem szóban, sem pediglen írásban.

-Az Apát úr hallgat tehát, s nem segít bajjunkon – mondta ekkor Pándits János, a tömeget túlharsogva. Majd így folytatta: –

Ám de egyéb oka is van ezen gyűlés összehívásának. Tudomástokra kívánom adni a hírt, mely csupán máma reggel jutott el hozzám, s mely hír – bármily sajnálatos ily szókat kimondani – minden bizonnyal további keserűségek özönét árasztja majd községünkre. Ó Felsége, II. József Fejedelmünk fölséges korlátoltságában ugyan is úgy látá jónak, hogy három napokkal ez előtt, nevezetesen november hónap 16. napján Pannonhalmát, az benzés rend magyar honi központját megmásíthatatlan, gögös akaratjával fölosztatni s megszüntetni méltóztassék. S ezek után az is bolond, ki azt gondolhatná, hogy saját, kismáriaczei barátságunk hasonló sorsra ne jutna, még pediglen az igen közeli jövőben... Máriánk segítsen bennünket.

A teremre néhány másodperces, dermesztő csönd települt, majd mindenki egyszerre kezdett el kiáltozni. Az emberek, kik csupán percekkel korábban a kolostor részvétlensége miatt panaszkodtak, most szeretett templomukat s apátjukat kezdték féltetni. S így egycsapásra az apátság kérelmük feletti hallgatása is érthetőbbé vált.

Kismáriaczei a benzések nélkül... A hír egyszerűen megemészthetetlennek bizonyult.

Joachim József torkában lenyelhetetlen gombóccal lépett oda az idős vendéglőshöz, s a vállára tette kezét.

-Nem értem, János bátyám... Nem értem, mely rejtett okok húzódnak ezen környúlások megett, de attól tartok: ebbe bizony végérvényesen belépusztulhat az egész település.

Az idős férfi nem válaszolt, láthatólag könnyeivel küszködött.

-Mikor tudták meg odaát? – kérdezte a másik, fejével a klastrom épülete felé biccentve.

-Futár jött tegnap éjjel s levelet hozott Szombathelyről. – felelte az öregember. – Ne kérjje Kegyelmed, honnan tudom.

-De hát azt csak nem kívánhatják, hogy éhségben pusztuljon el egy egész település! Egy *kegyhely*, hol már lassan

ötven esztendeje Máriát dicsérik békés egyetértésben... Mi féle gondolat, s mi féle akarat rejtezhet e megett?

Joachim József sápadt, tiszta arcán hirtelen elszántsággá változott a kétségbeesés.

-János bátyám, én reggel elutazom – mondta csendesesen, de annál nagyobb határozottsággal. – Egy ember van csupán, ki kérdésimre megfelelhet Kismáriaczell jövőjével kapcsolatossan.

-Csak nem... Püspökünk? – kérdezte a vendéglős elkerekedett szemekkel.

-Uralkodónk – válaszolta a fiatalember, azzal határozott léptekkel kisietett a fogadóból.

2.

-Esküdjenek Kelmetek az egy élő Istenre, annak szűz Anyjára, minden szentjére s választottjára, hogy minden, mellyel az Dömölki kolostor, szerzet, vagy templom tulajdon gyanánt bír ingó, ingatlan, jószág, alapítvány, követelés, készpénz s ékszer képében vagy bármely más alakban, vallásalapunk számára ezennel maradéktalan bévallatik s átadatik. Föllebbezésnek helye nincsen.

A kolostor refectóriumának² gazdagon díszített falai egykedvűn visszhangozták a tompa szavakat, melyeket lehetetlen lett volna kétféleképpen értelmezni.

“Hamar lényegre tértek” – gondolta keserűen a szerzetes-plébános, társai tekintetét keresve. A többiek azonban vagy a földet bámulták, vagy meredt, zavart arckifejezéssel meredtek a semmibe. Túl nagy volt a sokk.

Nem is volt rajta mit csodálni. Csupán percekkel azelőtt hirdettetett ki Őfelsége, II. József parancsa a kis-czelli bencések rendjének föloszlatásáról, mely egyetlen csapásra megsemmisíteni látszott az elmúlt negyven év minden jámboran

² Étkezőjének. Latin.

működő vívmányát, s a Koptik apát által indított évtizedes alapításokat... A rend teljes vagyonát elkobzó rendelet csak azután, mintegy mellékesen került felolvasásra, második csapásként.

Mindez, persze, nem jött teljesen váratlanul. Hisz miben is reménykedhetett volna az apró dömölki apátság, ha az anyát, a legrégebbit sem kímélték? Siralomházban éltek ők mindnyájan Pannonhalma tavaly decemberi eltörlése óta – az volt az igazi megdöbbenés. Aztán január 11-én eltörltetett Tihany, s rá tíz napra Bakonybél is ezen sorsra jutott...

S most, 1787. január 24-én, Szent Timót napján, reggel fél 9-kor végül Kis-Czellben is megjelentek a fölőslátó biztosok. A szerzetes-plébános agyában mintha még valami halvány megkönnyebbülésféle is érződött volna: így legalább tovább nem függ majd fejük felett Damoklész kardja... Így utólag tán az volt a legléleköltőbb az elmúlt hetek során.

A szóban tett esküt írásban is meg kellett erősíteni, s a rendtársak egymás után vették kézbe a cifra kalamárist. Elsőként Nemes Gáspár apát hajolt a pergamen fölé.

“Utóljára kanyarítja oda neve mellé az ‘Abbas Dömölkiensis’-t” – gondolta a szerzetes-plébános megborzongva a helyzett ünnepélyes tragikumától.

S jöttek a többiek is sorjában.

Előbb az öregek: Majthényi Ignác magyar szónok s perjel, Németh Kelemen gyóntató s szeniőr, majd Károly Fábian magyar szónok s gyóntató. Sápadtan, kissé remegő kézzel, de fegyelmезetten végezték az elodázhatatlant, s léptek vissza korábbi helyükre.

Aztán a középkorú generáció következett: Hári Krizolog s Herczeg János, mindketten magyar szónokok s gyóntatók, negyvenes éveik végén járva.

Utánuk ő maga lépett előre. *“Pausz ‘Amand német szónok, gyóntató s plébános”* – vetette papírra elszorult szívvel,

de határozott mozdulatokkal. Még a két sekrestyést, a korosodó Fest Györgyöt s az ifjú Vavrik Jakabot kérték a pennához, s azzal bevégeztetett: Kismáriaczellben nem voltak többé benczések.

“S most mi következik? Vájjon azonnal kitesznek-é minket az utcára?” – tűnődött Pausz Amand. Még sosem vágyott ennyire cellája csendjére vagy a kegytemplom oltárának vigasztaló látványára – édesanyja sírján kívül e két hely volt a községben, hol lelke bármely háborgásából eddig még mindig rögvest megnyugodott. De a fölslátó biztosok még korántsem voltak dolguknak végén.

-S mostan – kezdte egyikük – újabb esküre kéréstjük vagyongondozó Nemes Apátot, Majthényi perjelt, Károly jószágkormányzót, Pausz plébánost s Fest fráter sekrestyést, hogy arra nézvéen is szigorú fogadalmat tegyenek, mi szerint ezen vagyon dolgában sem most, sem ezen túl nem használnak semmilyen kibuvót, amiknek révén valami eltitkoltan s visszatartva maradhatna. S fentebb említett személyeknek azon fölöl is esküdniök kell, mi szerént azokat is minden késedelem nélkül följelentik, kik az ő tudtukkal bármikor is valamit eltitkoltak s elhallgattak.

Döbbsent csönd ülte meg az étkezőt.

- *“Míntha az élő Istenre, s az Ő szűz Anyjára való esküvés elég nem lett volna...”* – gondolta a plébános, s újból elkerekedtek a szemei. – *“S hogy egymást is föl kellene jelentenünk – ki szülte ezt az ember?”* – tette hozzá magában, s elborzadva meredt az első fölslátó biztos alacsony, ránézésre jelentéktelen figurájára. A férfi jellegtelen arcáról leritt önnön fontosságának tudata, s az is egyértelmű volt a plébános számára, hogy valahol még élvezi is kivételes helyzetét. – *“Van, kinek nem volna szabad hatalommal bírnia... Mária legyen hozzá irgalmas. Hisz még társa is szégyenkezik viselkedésén!”*

A második föloszlató biztos, Várdonyi Antal kismáriaczei sőtiszt arcát valóban előntötte a pír. Helyi lakóként jól ismerte, s tisztelte is a bencéseket, s többször vette már kezükből az ostyát... Bár – vallásalap ide, vagy oda – ő itt most kétségkívül a világi hatalmat képviselte.

Nem volt más hátra: az újabb eskü is megtéetett.

-S most kérem az kolostor kulcsait, az összes pénztárok s az évi jövedelemről s kiadásokról szóló iktatásokat. Visszamenőlegessen is. Az ajtókat lepöcsételjük. Az éléstár s az pincze kettős lakattal kerülnek biztosításra. Az közeli jövőben mindenkit részletessen kihallgatunk majd az gazdaság dolgaival kapcsolatossan. Fejedelmünk számít együttműködésükre, esküvésök szerint.

- *“Teljes vereség”* – gondolta Pausz Amand elkeseredetten –, *“s még mindig nem tudjuk, hogy...”*

-S mi leszen papi munkánkkal? S hol leszen lakhatásunk az helyi hívek s az zarándokok ellátása alatt? – kérdezte Nemes Apát, mintha csak olvasott volna mindnyájuk gondolataiban.

Az első föloszlatási biztos arcán gonosz mosoly suhant át. Úgy tűnt, szándékosan várt a válasszal, miközben az idő, aggodalomtól terhes arcokat bámulta, egyikről a másikra hordozván tekintetét. Egymást váltották a végeláthatatlannak tűnő másodpercek, a helyzetet végül a második biztos elégette meg.

-Az fejedelem parancsa szerint Önök természetessen az rendházban maradhatnak az vizsgálat idejére, míg plébániájuk meg nem épül. Addigra eldől majd, hanyukra lesz szükség az új paróchián.

Az első biztos szeme szikrákat szórt az insubordinációra³.

-Az vendégszobákban lesznek elszállásolva, s csak legszükségesebb holmiikat vihetik át magukkal – vette vissza a szót hidegen. – Szobáikat ezennel lezárjuk. Az kolostorba az

3 Fegyelemsértésre. Latin.

vallásalap által fizetett ispán költözik, ő felel mostantól minden világi ügyekért. Ha jómagam nem vagyok jelen, néki tartoznak engedelmességgel épület s gazdaság dolgában.

Pausz Amand végighordozta tekintetét a tágas étkezőn, hol Szent Skolasztika kicsiny, méltóságteljes freskója most is ugyanazzal az ünnepélyes nyugalommal szemlélte a falak rokokó virágfüzéreit, mint korábban bármikor. A férfi felsóhajtott, majd az ablakon át a rendház békés, januári napfényben üszó kertjére esett a pillantása.

“Pontossan olyan minden, amilyen tegnap volt” – tűnődött hitetlenkedve. – *“Mintha nem is egy világ süllýedt volna el azólta...”*

Felsóhajtott, aztán megerősítette szívét.

- *“Áll még a templom. Egyelőre itthon maradhatunk, s holnap új nap kezdődik máj, Máriánknak hála”* – gondolta fáradt szívvel.

Hirtelen rádöbbsent, hogy még sosem volt ennyire kimerült.

3.

-Kismáriaczell – oppidum... *Oppidum!*

Joachim József örömmel ízlelgette a szavakat boltozott hálókamarája csendjében, majd hozzátette magában: *“Mezővárossá leszünk!”*

Hisz gyakorlatilag erről volt szó. Hivatalosan is mezővárossá válik a település a maga 38 épületével, akármennyire fűj is miatta az a sok irigy Jánosházán, Pápán, meg Sárvárott! *“Az méret egyébként sem számít igazán”* – mosolyodott el a férfi, megengedve magának ennyi kis pajzánságot.

Édes volt a szituáció, annál is inkább, mivel tudta: nem kis mértékben saját álhatatosságán s kitartásán múlott, hogy végül idáig juthattak a dolgok.

Több mint három esztendő telt el azóta, hogy Pándits Uram a Vörös Ökörben a község tudomására hozta a benczések rendjének föloszlatását, s ő elhatározta: személyesen kér tanácsot az uralkodótól szülőhelye jövőjével kapcsolatossan.

Másnap hajnalban már úton is volt – Sárvárig saját fogatán, onnan pedig az ödenburgi, majd a bécsi delizsáncon zötykölődve anélkül, hogy határozott tervei lettek volna arra nézve, pontosan mit is fog tenni, ha megérkezik. Ösztönösen tudta, érezte, hogy ha jobban belegondol ebbe az egészbe, talán mindenestől feladja a vállalkozást... jobb volt tehát mindig csupán az éppen rákövetkező lépésre koncentrálnia.

Így utólag maga sem értette, hogyan járhatott sikerrel – nyilván Mária szentséges keze volt a dologban. Ő volt a legmeglepettebb, mikor 1786. november 23-án személyesen adhatta át folyamodványát II. Józsefnek, mellyben földet, vásárok tartásának jogát vagy bármely más segítséget kér végveszélybe került szülőhelye lakósága számára. Igyekezett a tőle telhető legnyugodtabb hangon szóban is tolmácsolni a kérést, s ebben két dolog segített néki: édes szüleitől tanult német anyanyelve, s az atyjától örökölt határozott fellépés – vagy legalábbis annak látszata – rendkívüli helyzetekben.

A fejedelem átvette s átfutotta a Joachim kereskedésben fellelhető *legfinomabb* pergamenre íródott kérelmet, s kegyesen bólíntott egyet látogatója felé.

Csupán percekig tartott az audiencia, a fiatalember mégis élete legmeghatározóbb élményei közé számította. Az uralkodó kétszer annyi idős volt, mint ő maga, mégis volt benne valami... valami kamaszos határozatlanság, s igen: egyfajta *sebezhetőség*, ami általában az olyan embereket jellemzi, kik nem érzik jól magukat a Gondviselés által nekik kiszabott helyzetekben.

“Egészségtelen ember ez, imádkozni fogok érte” – gondolta halvány, már-már gyöngéd együttérzéssel. – *“Segitse Mária.”*

Odakinn az egyik udvaronc közölte vele, hogy kérelmére néhány napon belül hivatalosan is átveheti a választ, s ő főként múzeumvisitékkel ütötte agyon az időt. Eleinte rendkívül élvezte a császárváros galériáit, de ahogy teltek a napok, egyre határozottabban érezte, hogy az ott látható festmények számára nem vehetik fel a versenyt a kismáriaczei templom kedves oltárképeivel vagy akár azon freskókkal, melyek saját otthona elegáns, csehsüveges boltozatait díszítik.

“Hát, végülis nem nagy kunszt ez a Historisches...” – gondolta magában a harmadik napon, mikorra szinte már elviselhetlenné erősödött benne a honvágy. *“A világ egyik legszebb s legdícsőbb városából. Kismáriaczeibe vágyom vissza...”* – tudatosodott benne a képtelen felismerés, s mosolyt csalt arcára.

S mikor a negyedik nap reggelén a Hofburg egyik udvaronca azt felelte kérdésére, hogy *“az uralkodó betegsége miatt hosszabb ideig most nem foglalkozhatik államügyekkel,”* ő boldog izgalommal kezdte meg az utat hazafelé.

Odahaza bizakodó, lelkes örömmel fogadták a hírt, hogy a Fejedelem jóindulattal viseltetik ügyük iránt, s Mária tudja! minden apró reménységre szükség volt azokban a keserű hónapokban...

Visszagondolva, még sosem volt annyira szomorú az Ádvent. A kegyhely fuldoklott a bizonytalanság légkörében, s csupán az volt vígasztaló, hogy – bár jelentősen megcsappant a létszámuk – a zarándokok a tilalmak s korlátozások ellenére sem lettek teljesen hűtlenek a kis-czei Máriához.

Aztán a következő esztendő február havában végül bekövetkezett az apátság rettegett feloszlatása – s furcsamód a kezdeti dermesztő megdöbbenést követően hirtelen újra felpezsdült az élet a környéken.

Megkezdődött a kótyavetyék időszaka.

“*Mindennek ára lett hirtelen*” – gondolta a fiatalember keserűn, s nem is tudatosodott benne, mennyire abszurd, hogy épp egy vérbeli kereskedő jusson erre a gondolatra.

Mert volt ebben valami szégyenletes, már-már alantas, s ezt minden résztvevő érezte, annak ellenére, hogy az emberek igyekeztek nem tudomást venni a dologról.

Az még rendben is volt, hogy dobra ütöttek a gazdaságban s a kolostorban mindent, mit nem lehetett romlás vagy értékcsökkentés veszedelme nélkül tovább megtartani: hogy kiürítették a magtárakat, éléstárakat s istállókat, kocsiszínek padlását s a téglavetőt... De mikor az apátságoknak szinte minden ingóságát, köztük a szerzetesek személyes tárgyait s bútordarabjait kezdték adni-venni az emberek, azt már nehéz volt pirulás nélkül végignézni.

Az apátság nemes borai után ritka nagy érdeklődés mutatkozott: ezek a borismerők szemében még arra is érdemesek voltak, hogy hadakozzanak értük! Jöttek is az árverésre nemcsak a helybéliek, nemcsak a közeli intaiak, nemesdömölkiek, de még a messzebb fekvő nyárádiak, rábakovácsiak s türjeiek is, kik mindannyian jól fizettek. “*S közülük is legjobban a rábakovácsi gróf Batthyáni Miksa, ki 3 forintra becsült borért 7, sőt, 7 és fél forintot is megadott!*” – gondolta a fiatalember egy lokálpatrióta öntudatos lelkesedésével, mert – gyalázatos helyzet ide vagy oda – ezen factumról azért már tényleg nem lehetett egy kis büszkeség nélkül szólni!

Aztán az is igaz, hogy valahol épp ezen faramuczi helyzet idézte elő, hogy Kismáriaczell jelentősset léphessék előre a mezővárossá válás útján. A Fölösztatási Bizottság, mely a községben az összes közigazgatási hatalmat gyakorolta, ugyan is hajlott arra, hogy támogassa a vásártartás jogának megszerzésére irányuló törekvéseket, különösen annak fényében, hogy a

fejedelem erre korábban már őnéki, Joachim Józsefnek ígéretet is adott... S a Bizottság újabb, hivatalos felterjesztésének köszönhető, hogy 1788. július 30-án II. József tudatta a községgel: a kérelmet figyelembe vévén négy országos, s minden csütörtökön tartható hetivásárra a szabadalmat megadja... S a Bizottság azt is elrendelte, hogy azon évtől világi vezetése is legyen Kismáriaczellnek, egy bíró s egy öttagú testület személyében, az kik az vásárokkal s piarczokkal kapcsolatos teendőket intézni el nem mulaszthatják!

Az ifjú Joachim arca újra boldogságtól ragyogott.

-Kismáriaczell – oppidum! – ízlelgette újra az izgalmas, képtelennek tűnő szavakat, s hitetlenkedve csóválta fejét. Rövidessen meg is választották Málnér Györgyöt első bírónak, s a tanácsnak jómagá is tagja lett...

Arra is jólesően gondolt vissza, hogy a színfalak megett őt keresték meg először: elvállalná-e a bírói tisztelet, hisz továbbra is hálás szeretettel viseltetik irányában az egész város! Ő azonban rövid gondolkodás után arra jutott: korai lenne még számára ez a tisztesség, s ha lehet, majd az 1796-97-es periódust vállalná el inkább, s talán... az 1812-14-est is, ha – Mária is úgy akarván – minden jól alakul. S bölcs döntésével csak még inkább megkedveltette magát a helybéliek körében.

Persze, addig is rengeteg lesz a tennivaló az ügyek előkészítésével kapcsolatossan: lecsapolni azt a méretes, náddal benőtt pocsolyát ott a Szentháromság tér közepén, hogy alkalmatossá válhassék a piarczok megtartásához, s ha egy későbbi időpontban ez a helyszín már kevésnek bizonyulna, új vásártérre is szükség lehet, mondjuk a település déli oldalán, a Papkert mentében... S a piarcztérről a vásártérre két új utcát is nyitni kellene, a Szentháromság tér észak-keleti, s dél-keleti sarkainál – majd felveti a tanácsban.

Egyetlen szépséghibája volt a dolognak: az óriási bürokrácia, melly most sem tagadta meg önmagát: két teljes

*esztendő*t kellett ugyan is várni, hogy maga az okmány is elkészülhessen, mely alapján Kismáriaczellben végre megkezdődhetnek majd az áhított vásárok! De elkészült végre, s ezért utazik holnap ő, két társával ismét Bécs városába, a szabadság átvételére. Nevezetes esztendő lesz ez az 1790-es...

-Vajjon emlékszik-e még rám az Uralkodó? – kérdezte a fiatalember öltözőtükrében mosolygó képmásától, s poggyásza fölé hajolva folytatta a csomagolást.

4.

-S most pedig, istentiszteletünknek végeztéül, mondjuk el közösen az *“Egy betegért”* címzetű imánkat, életemésző kórbán szenvedő testvérünkért, Józsefért.

A tömeg döbbenetesen engedelmeskedett papjának, s a kismáriaczei templomot pillanatokkal később már teljesen betöltötték a könyörgés igéi.

Előző éjjel érkezett a hír Szombathelyről, hogy az egy ideje nagybeteg Fejedelelem egyszerre már a sír szélén dülöngél, s az szíve vágya, hogy egészségéért az egész országban három napon át nyilvánosan könyörögjenek Istennek.

Pausz Amand végignézett a hívek s volt rendtársai gyülekezetén. *“Lám, nem vetkeztek ki az emberségből”* – gondolta a részvevő arczokat fürkészve. S ez így volt rendjén. Az emberélet végső óráiban már nem miénk az ítékezés: II. Józsefnek rövidessen úgy is az Úristen előtt kell majd elszámolnia minden cselekedeteiért, segítse Mária.

Aztán az előző nap, február 19-én hajnalban Bécsbe távozott küldöttség jutott eszébe. Az ifjú Joachim két társával még az előtt indult útnak, hogy hallhattak volna a fejedelemlapjának válságosra fordultáról: vajjon nem kell-e majd dolguk végezetlen visszatérniök? S nem lehetséges-e vajjon,

hogy Kisczellben ők maguk is már egy *megholt* fejedelem egészségéért könyörögnek Istenhez, s Máriához? Majd megmondja a holnap.

Pausz tiszteletes a mise végeztével besétált a sekrestyébe, s egymaga látott hozzá a vetkezéshez.

“Biz, ez is másként volt valamikor” – ötlött eszébe a gondolat, a két néhai sekrestyésre, Vavrik Jakabra s Fest Györgyre emlékezve. Mindkettejüket még a megpróbáltatások legelső esztendejében szólította magához az Úr, akkor, mikor a legkevésbé lehetett tudni, mit tartogat a holnap. Akkor még oly hírek kerengtek, hogy a Kismáriaczellbe való zarándoklást teljessen eltírtják, s hogy plébániát állítanak majd, s abban kilenczök közül csak egy szolgálhat, s a többi pediglen csak a Jóisten tudja, hová kerül majd...

Csupán megyéspüspökük, Szily János kitartó pártolásának s hathatós közbenjárásának volt köszönhető, hogy végül egy bizonytalan ígéretet kaptak arra vonatkozólag, hogy a plébánia felépültéig öten maradhatnak a kirabolt kolostorban, s utána pediglen kiderül, hányukra lesz majd szükség a helységben a lelkek gondozására.

Időnyerés volt ez, nem rendes megoldás, érezte mindenki. S nem lehetett mást tenni, mint Máriához fohászkodni szüntelen, s közben menteni itt-ott, mit menteni még lehetett.

Nemes Apát s Hary Krizolog a látszólagos létszámfölsleget enyhítendő azonnal kiköltöztek a Pápai utczába, bérlőnek özvegy Csapyné tágas otthonába. A két sekrestyés pediglen hamarosan meghozta saját létszámcsökkentő áldozatát: Vavrik Jakab, a zárda legifjabb lakója június 6-án távozott az élők sorából, 31 évessen, s társa ugyanazon esztendő november havának 15-én követte őt... Testi s lelki egészségök egyaránt megromlott a folyamatos, gyötrő megaláztatások eredményeként. Fest György elvesztése annál is inkább sokkolta a rendtagokat, mivel ő volt az egyetlen közülük, ki még

személyesen ismerte Koptik Apátot... A korosodó testvér számára akkorra már csupán az okozott örömet, ha a kegytemplomban merenghetett Nepomuki Szent János oltárképe előtt... mely furcsamód legalább akkora vigaszt nyújtott számára, mint a Kegyszobrány maga.

Testüket a pördömölki ősi apátság kriptájában helyezték el Lancsics Bonifác s Mákóczy Apát Úr mellé. S midőn az apró nyughely már elégtelennek bizonyult, a Föloszlató Bizottság karakterisztikus, szinte brutális gyakorlatiassággal segített a dolgon: egyszerűen fölfalazták az ősi épület tornya s főhajója közti átjáratot, s onnantól *magát a torony alját* használták végső nyughelynek! S még ugyanazon nyáron a helybéli föloszlató biztos, Várdonyi Antal piciny, alig kilenc hónaposan elhalt János fiacskájának teteme is itt lelt nyugalomra...

A volt benzés apátság kriptájának ily módon világi személyek számára is elérhető temetkezőhelyé válása tán furcsának s kicsit visszatetszőnek tűnhetett a volt szerzetesek s a közvélemény szemében, de nem volt apelláta. Egyébként is: mi nem tűnt furcsának azon időkben? A templom főhajóját szerencsére a déli oldalon lévő mellékbejáraton át is meg lehetett közelíteni, s maga az épület a felosztás idejére szent czelokra már amúgy is csak ritkán használtatott: a boltozat feletti czellák ekkor már magtárként funkcionáltak, s az akkor még viszonylagos épségben megmaradt főhajóba mindössze évente egyszer vezettek zarándoklatokat Kismáriaczellból, a Nagyasszonynak neve napján. S az is igaz, hogy az így nyert, kibővített, román boltozatú kripta hangulatában valóban méltó volt a rend halottainak végső nyughelyéül. Ő maga is ott fog majd nyugodni egy napon... S annak az apró, ártatlan csecsemőnek jelenléte a benzések közt pedig igazán nem jelent problémát, sőt, valahol még szimbolizálja is kiszolgáltató helyzetüket s szenvedésöket.

A Föloszlató Bizottság által beköltöztetett új kasznár, Keszler János jelenlétét már sokkal nehezebb volt elviselni a kolostorban, bár tény, hogy a férfi – alig néhány hónap elteltével – már-már megtanult csukott szájjal enni.

Fájt a körmenetek eltörlése s a megnyirbált miserend... A legnagyobb megpróbáltatást azonban kétségkívül az árverések jelentették.

Az, hogy elkobozták a rend összes vagyonát a hívek által tett, évenként jövedelmező alapítványokkal együtt, még nem érte őket váratlanul. Hisz kezdettől fogva egyértelmű volt, mire megy ki a játék: minél hamarabb s minél nagyobb összeggel gyarapítani a fejedelem által létrehozott központi vallásalapot, melyből többek közt az újonnan létrehozott paróchiák fenntartását kívánták finanszírozni.

Azt, hogy szinte mind egy szálig elkótyavetyélték a kolostor berendezését, s a pinczék s magtárak tartalmát, fájt, de azért nem volt elviselhetetlen. Legalább magát az épületet meghagyták nekik egy időre! Az arany s ezüst serlegek s gyertyatartók többségének elvesztését ugyancsak sajnálta, de ezeket sem tartotta létfontosságúnak.

Az arany-, ezüstcérnával szőtt s varrt papi ruhák többségének elvitele bántotta, de e felett is sikerült napirendre térnie. Ám az már felfoghatatlan volt számára, miért volt szükség mindezek tetejében még a Szent Szobrány díszes ruházatának elkobzására is... Magát a Szűz Anyát s a gyermek Megváltót alázták meg ezzel – s általuk a kegyhelyet magát.

S mégis: az, mi legjobban kínozta – oly annyira, hogy szinte a sírás kerülgette minden alkalommal, mikor ez eszébe jutott –, a kolostor könyvtárának Pestre szállítása volt. Addig 1075 munkát bírtak 1602 kötetben, s ha belegondolunk, hogy a hatalmas pannonhalmi főapátságnak föloszlatásakor 4249 kötete volt: a kicsiny kismáriacelli kolostornak e téren sem volt szégyenkezni valója!

Igazi papos könyvtár volt ez, felénél nagyobb részében latin kötetekkel, s többi részben pedig német nyelvű munkákkal: teológia, bölcelet Arisztotelész s Szent Tamás szellemében, s még számtalan oly írás, mely a lelkipásztorkodás, erkölcsstan és szónoklás munkáját könnyítette számukra. Ezek mellett tisztes számmal sorakoztak hazai s külföldi történeti munkák, jogi kötetek s a kéziratok, mellyek többek közt az alapító Koptik Odó Apát munkái is megtalálhatók valának... Barátai voltak ezek a könyvek, sok felejthetetlen órát töltött el társaságukban, s érezte: elvesztésüket még így, három esztendő múltán sem tudta sem feldolgozni, sem kiheverni.

S a jövő még mindig megfejthetetlen...

Mi lesz velök, s mi lesz a kegyhellyel?

Háry Krizolog szerencsés: másfél esztendő óta már ő is a pördömölki kriptában nyugoszik, s nem kell többé feltennie magának ezen kérdéseket.

Persze, csillan még remény.

Mindenképp biztató azon tény, hogy a tiltások s korlátozások dacára még mindig megjelennek a zarándokok a településen, bár már koránt sem oly nagy létszámban, mint annak előtte. S most, hogy a Fejedelem – az hírek szerint – elérte földi pályafutásának utolsó állomását, tán megváltozhatnak a dolgok.

Talán...

S addig is: itt van Mária.

Hirtelen óriási késztetést érzett, hogy a Nagyasszony lábai elé vesse magát, s könyörögve kérje óvó, megnyugtató szeretetét. Visszasietett az oltár elé, s meglepetten tapasztalta, hogy nincs egyedül. Odatérdepelt rendtársai mellé, lehúnyta szemét, s bekapcsolódott a néma imádságba.

5.

Joachim József üzleti könyvei fölé hajolt dolgozószobájában, de valahogy nem sikerült koncentrálnia.

“*Mi haszna?*” – kérdezte magától egy lemondó sóhajjal, s pennáját letéve elfordult az íróasztaltól. – “*Ebből ma délután már nem leszen munka. El kellett volna mennem az többiekkel.*”

Persze, senki sem hibáztathatta azért, hogy halaszthatatlan teendőkre hivatkozván nemet mondott azon feladatra, hogy újabb bécsi útra vállalkozzon vásárlás dolgában. Hisz már így is többet tett az ügyért, mint bárki más a környéken! S egyébként is, a dolog végre szerencsésen lezárattatott: az új király, II. Lipót 1790. december hó 30-án hivatalos oklevél formájában is kiadta elődje, II. József adományát a négy országos, s a heti vásárokkal kapcsolatosan. “*Soha szebb Újévi ajándékot Kis-Czell mezővárosnak!*

Habár...”

Óva intette magát azzal kapcsolatosan, hogy ismét előre igyon a medve bőrére. Hisz alig tíz hónappal ezelőtt történt, hogy hatalmassat kellett csalódnia, mikor második útján Bécsbe érve közölték véle s a küldöttség másik két tagjával, hogy az uralkodó hirtelen elhalálozott, s már nem volt ideje aláírásával érvényesíteni az akkorra már elő is készített okmányt... S néki dolga végezetlen kellett hazatérnie, immáron másodszer.

Onnantól aztán már nem hagyták a véletlenre a dolgot.

A település – költség ide vagy oda – két udvari ágénst is az ügybe állított (egy magyart s egy németet, mert sosem lehessen tudni), kiknek *9 hónapnyi* állhatatos munkájokba kerülvén végre előállhatott a present szituáció. Egy újabb küldöttség – Ág Pál városbíró csizmadiamester, Patzold Mihály tanácsos, Szőlő vendéglős és sebészmeester s Kutasy Imre nótárius, magyar szabó és iskolamester – az 1791-es esztendő február havának harmadik hetében elindulhatott Wien városába, átvenni s hazahozni a drága okiratot! S az azóta eltelt három

napban ő valahogy nem találja helyét idehaza, akármibe fogjon is...

“Vélük kellett volna mennem...” – gondolta ismét. – *‘Praktikális haszna ott lételemnek nem lett vón sok, ám mégis... ‘Mi lehetett vón illőbb befejezte ezen majd ötéves mizériának, mint hogy épp egy Joachim kapja kezébe elsőként az szabadalom levelét?’*

De ezen már nem lehetett változtatni.

Kibámult a Joachim-ház ablakán, s mint mindig, lelkében ez alkalommal is ugyanazon öröm áradt el az elébe táruó látványtól. *“Nincs ennél szebb kilátás egész Kismáriaczellben”* – állapította meg nem kevés büszkeséggel, szintén nem először.

Csak nemrégiben fogalmazta meg magának, miért is szereti annyira ezt a látványt már gyermekkora óta: ebből a szögből ugyanis már *“befejezett volt”* a község. Odébb, a mocsaras Szentháromság téren a nagy vendéglőkön kívül még csak itt-ott árválkodott egy-két szerény, többnyire zsuppfődeles épület, s azok is nevetségessen jelentéktelennek tündek ott a templom s barátságárda árnyékában. Innét viszont markáns, végleges, és igen, határozottan urbánus volt a látvány, már gyermekkora óta.

Balról a Kálvária sziluettje feszült az égnek, s ezen szögből nézve olybá tűnt, mintha nem is lett volna semmi távolság közte s a kegytemplom északi oldalfala közt. A templom roppant tornya előtti tágas térből innen csak egy szeletke látszott, mégis jólesett megpihentetni a szemet a túlsó felén föl villanó barátságárda épületének formás homlokzatján, s oldalán. *“Még Wienben is örülhetnének egy ilyen épületnek, szavamra, még ott is!”* – tette hozzá magában elismerően, szintén nem először. A látványt a Bánovits kereskedés tűzfala zárta le, s azt is jól megépítette valaha az öreg Heywaldt... S ha azon tűzfal egy kicsit idébb kezdődne, még az sem tűnne fel, hogy a kolostor északi oldala egyelőre befejezetlen... S mindennek tetejében:

ebből a szögből sehol egy zsupptető! Erre különösképp büszke volt.

Persze, ma még az sem lenne feltűnő. Mindent beborított a friss, februári hó, amely az elmúlt néhány napban hullott a településre, s azóta is makacsul tartotta magát, szórványosan belepve még a templom s a Kálvária északi oldalfalait is.

“Gyönyörű...” – gondolta az ifjú kereskedő. – *“S mennyivel másabb így, hogy hó takarja az egyébként poros, szürke földutakat! Persze – tette hozzá – valamit csinálni kell majd árkoltatás terén is, most, hogy végre megkezdődhetnek majd az heti piarczok. S az négy országos vásár egyike is télidőre esik... Javallani fogom majd, amint lehet.”*

Hirtelen újra eszébe jutott a küldöttség, s az, hogy vajjon nem voltak-e akadályoztatva útból során hótörzsek által. *“Vélük kellett volna mennem”* – gondolta, s megint elborította a meddő vágyakozás.

Elhessegette a frusztráló gondolatot, s helyette megint kellemesebb témákon kezdett tűnődni.

“Hol légyen vajjon a község háza? Mert szükség lesz arra is – nem ülésezhetnek mindég az épp aktuális bíró hajlékában! Az Szenthármasság tér lenne az legalkalmasabb, annak is az nyugoti oldala. Ott lenne az piarcztéren, s szépen kitölthetné az Korona s az Bárány fogadó közti hézagot. Először csak egyemeletesre építenénk, aztán meg – ki tudja? S az is az agenda⁴ tetajén kell legyen, hogy az község felállítson végre egy illő Szenthármasság szobrányt, hisz ennek hiánya sajnálatos, már-már szégyenletes egy kegyhelyen!”

A vásárjog mellett ez volt másik vesszőparipája, mely gyakorta ötlött eszébe a gyérebb forgalmú órákban, vagy – Mária bocsássa meg! – a szentmisék unalmasabb percei alatt... Magában sorra is vette érveit, úgy, ahogyan azokat hamarosan a tanácsban is előadja majd:

⁴ Napirendi tárgypontok. Latin.

“Egyszerűen szükséges egy ily szobrány megléte! Illő ornament lenne városunkban, különösképp egy olyan téren, melly Szenthármasságnak nevezetik. Persze, nem az soproni, vagy az wieni példájára – azok mind ketten valahogy túlságossan is hivalkodók, s szinte agyoncsapják az tereket, mellyeken állanak... Az szombathelyi már jobban megfelelne mintának – azt tán már nem vón lehetetlen újrafogalmazni, persze elegánsabb, s emberibb kivitelben. Igaz, az erre fordítandó összeget nem lesz könnyű összeszedni, kivált ezen nehéz időkben... De egy ily célra fordítandó pénzalap azonnali fölállítása mindenképp kívánatos volna, ha nem akarunk az urbánizácziónak azon fokán megrekedni, mint példának okáért Sárvár vagy Pápa, hol köztudottan nem létezik hasonló szobrány! Elsődleges kötelességünk, hogy...”

Hirtelen vidám csilingelés jelezte, hogy valaki megnyitotta az üzlet főbejázatát. Joachim József már gyermekkorra ólta szerette ezt a hangot, talán azért, mert annak idején édesatyja is mindig elmosolyodott hallatára. Akkor még nem értette, de most már tudja az okát: nyugodalmas prosperitást jelentett ez a kis csengetés, új csizmát, téli melegséget, cukrot a tójába... Kár, hogy az utóbbi években messze nem hallatszott annyit, mint annak előtte.

Felkelt faragott íróasztala mögül, majd a nyitott ajtón keresztül átsétált az üzlethelyiségbe, szemügyre véve a belépőt. Apró, köpcös emberke volt, ki olykor-olykor feltűnt a településen, de vásárlóként még nem volt hozzá szerencséje.

-Adjon Isten – köszönt a vendég, miközben csizmáival hosszán, s illedelmessen toppogatott a bejázat mellett elhelyezett háncsszőnyegen. A kereskedő értékelte a gesztust, s barátságossan viszonzta az üdvözlést.

-Fogadj Isten. Mi tetszik? – kérdezte azzal az udvarias professzionalizmussal, mely akkorra már évtizedek ólta jellemezte a Joachim üzletházat.

-Nem vünnék én semmit... – kezdte a vendég, egyik lábáról a másikra állva zavarában. – Inkább hoztam valamit, ha nem bánja. Egyébiránt meg Buti János volnék, disznókereskedő Mesteri helységből.

Joachim József hirtelen tudatára ébredt annak az enyhe, mégis markáns illatnak, mely a látogatót körüllegte, de ennek nem adta látható jelét. *“Minden ember egyforma Márjánk szemében”* – ezt még édesanyjától hallotta egykor, s mindez valahol nagyon is jól megfért az atyjától tanult *“Az pénznek nincsen szaga”* elvével. Biztató várakozással nézett hát a másikra, várva a folytatást.

-Pápán jártam épp, s ott kaptam ezen csomagot. Az rendes pósta vüttö odáig, máma érkezett. S mint hogy nékem magamnak is gyüött küldemény, s amúgy is be köllött volt mennem, gondútam, ehozom az magokét is. S mint hogy az Tekintetes Tanácsnak szól az csomag, s az Bíró Uram jelenleg épp nincs idehaza, úgy gondútam, Kendnek adom oda.

A vendég ekkor kabátja alól előhúzott egy méretes, henger alakú csomagot, s a pultra helyezvén, egy *“Áldja Mária”*-val kísétált az üzletből.

Joachim József döbent arccal hajolt a küldemény fölé.

Bécsből érkezett, s a címkéje alapján 1791. február 27-én fogadták a pápai póstaállomáson.

“Csak nem...” – gondolta, s zúgó fejében egymást kergették az örült gondolatok. *“Február 27... De hisz eme küldeményt nagyjából egy időben bocsájthatták útjára küldöttségünk Wienbe indulásával...”*

Fülében továbbra sem csillapodott az örült dobolás. Remegő ujjakkal vágta fel a papiroost.

“Drága Máriaám... lehetséges volna?”

A fiatalember lassan előhúzta a tasak tartalmát, s az üzlet csendjében hirtelen felhangzott felszabadult, boldog nevetése.

Hosszan, csilingelve kacagott, mint korábban a bejárat harangja.

6.

“Hazatérnek az könyvek... Édes Máriánk... hát tényleg vége van?”

Pausz Amand kezében vadul remegett a papiros, miközben a vibráló gyertyafénynél hitetlenkedő szemekkel próbálta kibetűzni s megemésztetni a levél tartalmát. A kezdeti, bénító sokkot hirtelen az öröm feltartóztathatatlan hullámai váltották fel.

“Ferencz király 1802. márczius 12-én aláírta azon visszaállító oklevelet, mellynek alapján Dömölk is visszakapja majd összes birtokait, alapítványát, oklevelét s könyveit” – tudatta az Egyházmegye beszámolója, mellyet csak perczekkel elébb hozott a gyorsfutár Szombathelyről.

Már túl volt az esti mosdáson s imán, s lefekvéshez készülődött éppen, mikor odalenn megverték a klajstrom bejáratát. Tudta: a szakácsné s a takarítóasszony rég hazamentek már, s ha nem akarja, hogy ébren tartsa a kíváncsiság, néki magának kell a dolognak utána néznie. Ahhoz pediglen el kell hagynia szobája melegét, s újra végig kell mennie a magas lépcsőkön, s azokon a kongó folyosókon... Érdekes-e vajjon? Ne várjon reggelig?

Győzött a kötelességtudat.

Halkan dohogva bandukolt az ajtóhoz bélelt háziköntöseben, melyben még sosem látták a klauzúra innenső oldalán, s lassan, nehézkesen hajolt le az ajtó alatt becsúsztatott küldeményért. S néhány perccel később aztán tánczra perdült körülötte a világ!

“Vége az száműzetésnek...”

Persze, a hír nem érte teljesen váratlanul, hisz Kismáriaczell képviseletében az előző esztendő decemberében maga is résztvett a József nádor által Budára összehívott megbeszélésen, mellynek témája a Benczés Rend közelgő visszaállítása volt. Ám más az ígélet, bármely kecsegtető, s más a diadalmas, kézzelfogható valóság, az Egyházmegye levelének ünnepélyes tanúságával! Visszakerül a pördömölki ősi templom s majorság, a kis-czelli kegytemplom, a Szent Anna-kápolna s a Kálvária, valamint az apátsági székház pinczével, istállóval, kocsiszínnel... visszajön a Papkert, a sági szőlők, a kisjenei jószág, Várdapuszta... s hazajönnek a könyvek!!

-Sikerült hát kitartani, hála Néked, Máriám... – suttogeta meghatott szívvel, szobája felé igyekezve.

S csak a jó Isten tudja: nem volt egyszerű.

Az elmúlt tizenöt esztendő idegőrlő megpróbáltatásai felette sem múltak el nyomtalan, s néha sokkal, de sokkal idősebbnek érezte magát ötvenhárom événél. Vajjon lesz-e elegendő ereje az újjászerveződéssel járó munkálatok elvégzéséhez? Mert rengeteg a tennivaló...

A vallásalap nem volt jó gazda. A templom gerendázata sérült, fazsindelyzete akár az áttetsző papírpénz... a rendház megviselten áll, falazata még jó, ám cserépszindelyes teteje annyira megromlott, hogy már egy kisebb vihar is nagy károkat tehet benne... Alig végez a kolostorban az egyik bolthajtás javításával, s már össze is omlik a kocsiszín... – pedig hányszor hallatta hangját az illetékeseknél, s mennyit bosszankodott emiatt! Az Isten mentsen meg minden plébánost ily kegyúrtól, ki lelkére tudja venni, hogy plébánosát disznópásztorság sorsára juttatta... De Szily Püspök álhatatos támogatásának hála, legalább megmaradhettek az épületben! Nem sokon múlt pedig... Jó ember vala az is, nyugodjék békében.

Persze, ő maga továbbra is megtesz majd minden tőle telhetőt. Ha az Isten terhet ró reánk, erőt is ad hozzá! Talál majd megoldást, ahogy korábban már annyiszor.

Mikor a vallásalapnál nem járt sikerrel, nem restelt gazdagabb híveinek erszényéhez folyamodni segítségért. Folyamatossan kért, érvelt, küzdött, kilincselte, s valahogy mindig elérte, hogy a legszükségesebb javításokat csak eszközölni lehessen!

Erő kellett ahhoz is, hogy az egyre mostohább körülmények közt megállítsa a zarándoklatok további sorvadását, sőt, megfordítsa a folyamatot!

Érezte: ezen múlik minden. A hajdani búcsújárások rendjét ismertető *“Kis-czelli Szarándok”* című munkájának ugyancsak nagy szerepe volt abban, hogy tiltások s korlátok dacára továbbra is folyamatosan jöttek s jönnek a hívek, bár még messze nem régi számaikban...

Tán az volt a fordulópont, mikor – ugyancsak kegyes adományokból – sikerült elérnie, hogy nagymáriaczelli mintára a Kegyszobrány fölé újra mennyezet készülhessen, ha nem is aranyból, de tűzben erősen aranyozott rézlemezből, a réginek helyére... S szüntelen folyamodványaival egy idő után azt is kijárta Ferencz királynál, hogy magát a Szent Szobrányt is újra *“illő, s egyszerű selyemruhába”* öltöztethessék Kis-Czellben!

Micsoda emlék az is...

1798. Gyümölcsoltó Mária-napján mutatták meg újra a Mária-szobrot régi alakjában, s annak bizony megadták a módját: már korán reggel talpon volt a helység, zeneszó mellett kivonult a sókatonák díszőrsége, mozsárból díszsortüzek adtak, s *háromezer* lélek énekelte aznap a hálaadó Te Deumot a kegytemplomban! Előző nap maradék rendtársai s a kisegítő plébánosok mind a Szobrányhoz járultak, csókról csókra adták, s végül ő maga borította reá aranyszállal sűrűn általszótt, fényes, új ruháját... melly ugyan jóval pompásabbra sikeredett, mint az

uralkodó által engedélyezett *“illő, s egyszerű selyem,”* de végül, Máriának hála, senki sem vetette szemére.

Kismáriaczellbe aznap visszatért a pompa, s a sokat szenvedett lakóság igazán megérdemelte ama látványos czeremóniát... A *“Kis-Czelli Szarándok”*-ból is szépen fogyott aznap, lehetővé téve templom s kolostor további javításait... S azon napok katartikus, összekovácsoló élményei adtak erőt a kegyhelynek, hogy megújult lélekkel nézhessen szembe a néhány hónappal később reákövetkező újabb katasztrófával, s szebb, modernebb arcuzattal épüljön újjá azon tűzvészből, mely szinte az egész fő teret s a Pápai utcát végig pusztította...

Saját szülőháza, özvegy Pausz Anna szentképkereskedő egykori otthona is a lángok martaléka lett ott a kegytemplommal szemben, a Mesteri utca torkolatának déli oldalán. Máriának hála: édesanyja ezt már nem érthette meg...

Visszaért szobájába, melynek hőfoka most különösen kellemesnek tetszett a folyosók hidege után. A kályha mellett várt egy keveset, s hagyta, hogy teste minden porcikáját újból átjárja a meleg, s a boldogság. Milyen kár, hogy a többiek közül már senki sem lehet részese ezen örömnök!

Rendtársai az esztendőök folyamán sorra költöztek be a pördömölki apátság kriptájába, hová időközben a Várdonyi család újabb két tagja – a sótiszt leánya s felesége – is bétemettetett.

S ő pedig *teljessen magára maradt* a barátságos óriási, kongó épületében, mint valami régi, ott felejtett kísértet...

Mert néha valóban annak érezte magát. Főleg éjnek idején, mikor lefekvés előtt, szokása szerint, pislákoló gyertyájával mégegyszer végigjárta a homályba burkolózó helyiségeket, nem is sejtve, hogy a kis-czelliiek számára egy idő után már teljessen megszokottá vált ez az éjjeli fényjáték ott a klajstrom ablakaiban. *“Ni, ott megyen az Öreg”* – mondták

ilyenkor tiszteletteljes gyöngédséggel – *“Máriánk tartsa sokáig!”*

Ő maga szenvedélyesen szerette ezt a kolostort. Már gyermekkorában szívesen bámulta házuk ablakából, ahonnan az épület hátsó, nyugoti frontjára esett rálátása. Még befejezetlenségét is kedvelte: olyan “vár-szerű” volt így magas kerítésébe szorosan illeszkedő, tömör kapujával, mely csak olyankor nyitattott meg, mikor tüzelő, élelem, vagy egyéb szállítmányok érkeztek a szerzeteseknek. S most, hogy az évek során szinte egyé vált az épülettel s annak itt-ott már omló, málladozó valóságában szintén önmagára ismert, csak erősödött benne a kötődés.

S ahogy gyermekkorában édesanyja szentképeit, most a rendház hófehér falaira festett képeket bámulta lelkes odaadással. Mert barátok voltak ezek is, s a környezetükben hogyan is érezhette volna magát egyedül az ember?

Szerette a földszinti étkező habkönnyű színekkel alkotott girlandjait, melyek gyakorlott magabiztossággal varázsolták a vastag falak közé a nyári kertek hangulatát, s annyi életörömet sugároztak, hogy kacagott belé a lélek! S az érzést csak fokozta az a könnyed, már-már szekuláris játékosság, mellyel a művész ál-ablakokat pingált a valódiakkal átellenben... Lénye ugyanúgy szomjazta ezt a játékosságot, mint az apáti lakosztály Mária-ciklusának intimitását, az alapító Szent Benedeket ábrázoló freskó büszke komolyságát, vagy az alsó szinten működő plébánia atmoszféráját, melyben szintén oly sok órát töltött már a Golgota-jelenet tragikumának kontemplálásával.

Tisztában volt vele, hogy már egy ideje *“kalapos Apát”*-nak hívják a háta megett, s nem is neheztelt a dolog miatt. Nem tart már soká. Talán most majd hivatalosan is kineveznek valakit a tisztségre, mely Nemes Gáspár halála óta állt bétöltetlenül. Valamely lelkes, ifjú rendtárs lenne a legalkalmassabb a feladatra, kinek átadhatná a terheket... Valaki, ki biztos kézzel, s

friss erővel fejlesztené tovább Koptik Apát örökét, alkalmazkodva új időknek új kihívásaihoz... Hisz ki tudja, mit is hoz majd ez az új évszázad? S egészen biztosan új rendtagok is érkeznek majd, benépesítve a régiek szobáit. Már alig várja!

Addig azonban néki kell helytállnia.

Csak szépen, sorjában, egyik lábbal a másik után...

Másnap délután előkészíti majd a könyvtárszoba polcait. Nem mintha sürgős lenne a dolog – valószínűleg hosszú hetek s hólnapok még, mire physicali valóságukban is hazatérhetnek a kötetek... De azért nem árt jó előre fölkészülni.

Lassú, óvatos mozdulatokkal ágyába mászott, s kissé nehézkesen elrendezte magán a súlyos takarókat.

“Mária segítségével, elrendeződik minden” – gondolta jóleső megnyugvással, miközben könyökére támaszkodva elfújta ágya mellett a gyertyát.